

Μνήμων

Τόμ. 12 (1989)

ΑΡΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. ΓΕΝΕΥΗ ΚΑΙ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΑΚΟΣ

doi: [10.12681/mnimon.430](https://doi.org/10.12681/mnimon.430)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΙΑΚΟΣ Α. (1989). ΑΡΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. ΓΕΝΕΥΗ ΚΑΙ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ. *Μνήμων*, 12, 228-229.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.430>

Τò σκεπτικό πού ὀδήγησε στὴν ἔκδοση αὐτῶν τῶν μαρτυριῶν, εἶναι ἡ πολύτιμη συμβολὴ πού αὐτὲς ἀποτελοῦν γιὰ τὸν μελετητὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀντίστασης.

Σαράντα χρόνια μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς (οἱ συνεντεύξεις δόθηκαν τὸ 1984-1985), πρωταγωνιστὲς ἀλλὰ καὶ ἀνώνυμοι ἄνθρωποι μιλοῦν γιὰ τὸ πῶς ἔζησαν αὐτὴν τὴν περιπέτεια. Ἀνασύρουν ἀπὸ τὴ μνήμη τους τὴν εἰκόνα τῆς κατοχῆς ὁ καθένας στὸν τόπο του, τὴν ἴδρυση τῶν πρώτων ἀντιστασιακῶν ὀργανώσεων, τὶς μάχες, ὅσοι συμμετεῖχαν σὲ ἀνταρτικὰ σώματα. Ἀφηγεῖται τὴν προσωπικὴ του ἱστορία ὁ καθένας: πῶς συνδέθηκε μὲ κάποια ὀργάνωση, τί δράση εἶχε σ' αὐτὴν, μικρὰ περιστατικά τῆς καθημερινότητας, εἴτε τῆς παρανομίας στὴν πόλη, εἴτε τῆς ζωῆς στὶς ἐλεύθερες περιοχές. Οἱ γυναῖκες μιλοῦν γιὰ τὴν ἰδιαίτερη τομὴ πού προκάλεσε στὴ ζωὴ τους τὸ γεγονὸς τῆς ἔνταξής τους στὴν ἀντιστασιακὴ δράση, καὶ φαίνεται τὸ πῶς ἀνατράπηκαν ἰσοροπίες ἐδραιωμένες στὴ διάρκεια αἰῶνων, ἰδιαίτερα στὴν ὕπαιθρο. Οἱ ἀφηγήσεις διασταυρῶνται ὅταν ἀφοροῦν μεγάλα γεγονότα, ὅπως τὶς διαδηλώσεις πού γινόντουσαν στὶς ἐθνικὲς ἐπετείες.

Ἄν ἡ ἱστορία τῆς ἀντίστασης ἔχει γραφεῖ, καὶ μάλιστα σὲ πολύτομα ἔργα, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀφήγησης τῶν μεγάλων κινητοποιήσεων καὶ συγκρούσεων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη πού ἡρωοποιεῖ καὶ ὕμνει τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας τοῦ λαοῦ, μένει νὰ γραφεῖ ἀπὸ πάμπολλες ἀκόμα ἀπόψεις. Τί ἄλλο γεννήθηκε ἐκεῖνα τὰ χρόνια, τί βασικὲς ρῆξεις ἔγιναν, τί ἀνατροπὲς στὶς συνειδήσεις· τί σήμαινε τὸ πολιτιστικὸ ἐκεῖνο φούντωμα, ποιά συστήματα ἀξιών πέρασαν σ' ἐκείνη τὴ νεολαία. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ καὶ γιὰ πολλὰ ἀκόμη οἱ προφορικὲς αὐτὲς μαρτυρίες ἀποτελοῦν μιὰ πηγὴ μοναδικῆς σημασίας, ἀφοῦ ὅπως λέει ὁ Paul Thompson³: «Οἱ προφορικὲς μαρτυρίες μεταμορφώνοντας τὰ “ἀντικείμενα” τῆς ἱστορίας σὲ “ὑποκείμενα”, συμβάλλουν σὲ μιὰν ἱστορία ὄχι μόνο πλουσιότερη, πιὸ ζωντανὴ καὶ σπαραχτικὴ, ἀλλὰ κυρίως πιὸ ἀληθινή.»

Τέλος, ὅταν ἡ παραγωγή ὀλοκληρωθεῖ, τὸ ὕλικὸ τοῦ Ἀρχείου θὰ εἶναι στὴ διάθεση τοῦ κάθε ἐρευνητῆ κι ἐνδιαφερόμενου. Μὲ τὴ συγκρότηση αὐτοῦ τοῦ Ἀρχείου γίνεται ἓνα σημαντικὸ βῆμα στὴ διάσωση καὶ συγκέντρωση τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς ἀντίστασης.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ

ΑΡΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ GENEYH ΚΑΙ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

Ἡ σπάνις τῶν τεκμηρίων γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνικὴ ἱστορία καὶ ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴ διαφύλαξή τους προσδίδει ἐξαιρετικὴ ἀξία στὶς σχετικὲς πηγές πού βρίσκονται στὸ ἐξωτερικὸ, στὰ ἀρχεῖα δηλαδὴ διεθνῶν ὀργανισμῶν πού σχετίστηκαν μὲ ὑπηρεσίες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἢ μὲ ὀργανώσεις καὶ ἄτομα στὴν Ἑλλάδα.

Α. Στὴ Γενεύη, τὰ Ἀρχεῖα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἰδιοκτησία τῶρα τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν, καθὼς καὶ τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας ἀποτελοῦν πλουσιότερες πηγές γιὰ τὸν ἑλληνικὸ μεσοπόλεμο.

3. Paul Thompson. *The Voice of the Past. Oral history*. Oxford University Press, 1978, σ. 90.

1. Στὰ *Ἀρχεῖα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν* περιλαμβάνεται τὸ *Ἀρχεῖο τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων*, καθὼς ἐπίσης καὶ προσωπικὰ ἀρχεῖα διπλωματῶν ποὺ σχετίστηκαν μὲ τὴν ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων καὶ τὶς σχέσεις τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν ΚτΕ στὰ χρόνια αὐτά. Πρόκειται γιὰ πηγὲς ἀδιερεύνητες στὸ μεγαλύτερο μέρος τους ποὺ περιέχουν συστηματικὲς καὶ πολὺπλευρες ἐκθέσεις γιὰ τὸ σύνολο τῆς χώρας.

2. Στὰ *Ἀρχεῖα τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας* περιέχονται ἐκθέσεις μελῶν του ποὺ ἐπισκέφθηκαν ἐπανελημμένα τὴν Ἑλλάδα, ἀλληλογραφία μὲ τὶς ἐλληνικὲς ἀρχές, ὑπομνήματα τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων, καθὼς καὶ στατιστικὲς, νομικὲς ἐκθέσεις ἢ ἀπλὲς μαρτυρίες ποὺ ἀφοροῦν τὶς συνθήκες ἐργασίας, τὴν παιδικὴ καὶ τὴ γυναικεῖα ἐργασία, τὶς κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις καὶ τὶς συνδικαλιστικὲς ἐλευθερίες στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1919¹. Μεγάλο μέρος τῶν πηγῶν αὐτῶν ἀφορᾶ τὶς παραβιάσεις τῶν συνδικαλιστικῶν ἐλευθεριῶν στὴν Ἑλλάδα ποὺ ἀπασχόλησε τὸν διεθνή ὀργανισμό ὡς πρόσφατα.

Β. Στὸ Ἄμστερνταμ βρίσκεται τὸ μεγαλύτερο ἀρχεῖο κοινωνικῆς ἱστορίας στὴν Εὐρώπη². Μεγάλο μέρος τῶν πηγῶν ποὺ ἀφοροῦν τὴν προπολεμικὴ Εὐρώπη ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῶν διεθνῶν σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων, τῶν συνδιασκέψεῶν τους, καθὼς καὶ προσωπικοτήτων τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος. Ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα προσωπικοτήτων ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Κάουτσκι μὲ τοὺς Ἐλευθερόπουλο, Ἀργυριάδη, Μπασιλάρη, Πουλιόπουλο, Ἀραβαντινὸ καὶ Σωμερίτη τοῦ Μπερστάιν μὲ τὸν Θεοδωρόπουλο καὶ τοῦ Hendrik de Man μὲ τὸν Π. Πρεβελάκη. Ἀπὸ τὶς σειρὲς τοῦ Γραφείου τῆς Σοσιαλιστικῆς Διεθνoῦς σώζεται μέρος τῆς ἀλληλογραφίας μὲ τὴ *Φεντερασιόν* καὶ τὶς σοσιαλιστικὲς ὁμάδες τῆς Ἀθήνας (τὸ μεγαλύτερο μέρος ἔχει μεταφερθεῖ στὴν Ἀμβέρσα στὸ ἀρχεῖο τοῦ Huysmans στὸ δημοτικὸ μουσεῖο), καθὼς καὶ δύο ὑπομνήματα τῆς *Σοσιαλιστικῆς Νεολαίας Θεσσαλονίκης* (1913) καὶ τοῦ *Σοσιαλιστ κοῦ Ὁμίλου τῆς Ἑλληνικῆς Νεολαίας* πρὸς τὴ *Σοσιαλιστικὴ Διεθνή τῶν Νέων*. Τὸ μεγαλύτερο πάντως μέρος τῶν πηγῶν ποὺ ἀφοροῦν τὴν Ἑλλάδα προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῶν διεθνῶν σοσιαλιστικῶν συνδιασκέψεων ἀπὸ τὸ 1917 ὡς τὸ 1922. Πρόκειται κυρίως γιὰ ὑπομνήματα καὶ ἀποφάσεις ποὺ ἀφοροῦν τὶς ἐθνικὲς περιπέτειες τῶν λαῶν τῆς βαλκανικῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὴ διάρκεια καὶ τὴν ἐπαύριο τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Τέλος πρόσφατα δόθηκε σὲ χρῆση τῶν ἐρευνητῶν τὸ ἀρχεῖο τῆς *Διεθνoῦς Ἀριστερῆς Ἀντιπολίτευσης*. Ἕνας ὀγκώδης φάκελος (γύρω στὶς 460 σελ.) ἀφορᾶ τὴν Ἑλλάδα. Πρόκειται κυρίως γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τῆς Δ.Α.Α. μὲ τὴν ὀργάνωση *Ἀρχεῖο τοῦ Μαρξισμοῦ* (λίγες ἐπιστολὲς ἀφοροῦν καὶ τὸν *Σπάρτακο*) στὰ 1930-1932, ἐγκυκλίους, ὑπομνήματα, προκηρῦξεις καὶ ὅσα περιμένει κανεὶς ἀπὸ τὶς σχέσεις δύο πολιτικῶν ὀργανώσεων, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ παραγγελίες φαρμάκων στοὺς συντρόφους τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ ἄλλες μικρὲς ἐξυπηρετήσεις ποὺ ἀποκαλύπτουν καὶ τὴν ἰδιωτικὴ διάσταση τῶν σχέσεων.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΑΚΟΣ

1. Ἀντώνης Λιάκος, «Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος καὶ τὸ Διεθνὲς Γραφεῖο Ἐργασίας», *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 31 (1987), σ. 40-46.

2. Riki van Boeschoten, «Τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτο Κοινωνικῆς Ἱστορίας τοῦ Ἄμστερνταμ», *Τὰ Ἱστορικά*, τχ. 6 (1986), σ. 447-451.